„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом петком недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н
За Србију (у сребру).
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин
на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг плаћа се по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад у дунавској улици.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 112. У Новоме Саду у среду 23. јула (4. августа) 1880. ГОДИНА XV.

НЕМАЧКА И АУСТРИЈА СПРАМ ИСТОКА.

У предпрошлом броју листа била је реч о садањем положају спрам истока они двеју велесила европски, које се данас сматраају за пријатеље самосталности источни народа. Сад ћемо поглед да бацимо на оне две велесиле, којима је та самосталност источни народа ускосна, и које под изликом, да уплив, или превласт Русије на истоку сузбију, и сломе, на то иду, да кад Турској последњи час куцне, сами непосредно или посредно истоком овладају, и источним народима што непосредно, што посредно завладају.

Те су велесиле: Немачка и Аустрија.

Немачки је народ врло чудан, особити народ, каквога нема више у свету. На обзору теорије кадар је летети по зраку највиши не само философијски, него и политички, и друштвени идеала! У пракси пак како личног, тако и друштвеног и политичког живота безобзирни је егојиста, саможив, лаком на туђе. Ваља се у калу себичности. И стари свет, и средњи век имао је и народа и владалаца освојача — али немачким од средњега века тешко је у старом и средњем веку наћи пара. Целој Европи не дадоше мира, а нарочито западној и јужној. И галско-романском народу ударише освојачки печат. Северна соја немачког народа — Англо-Саси — имадоше такође освојачки значај, но тај се временом измењуо у културно-освојачки, и основао је у северној Америци најслободнију републиканску државу.

Али онај народ што је у средини, у срцу Европе остаје просто освајачки, себични. И по својој рођеној утроби грозно је ровао. Европа са Француском на челу укроти га у вестфалском миру, и од то доба стењао је међу Француском и Русијом, сам у себи политично расчомадан. Но тек што се на основу начела новог века, на основу народности већим делом ујединио, и тако рећи језичац на вази европског међународног сустава постао, опет га обузе „furor teutonicus“ — тевтонски бес. Прогутав полуфранпуски Алсас, и пофранцужени Лорењ, баца око и на Холандску, и на тако зване немачко-руске области, које су тек немачке исто онако, као што на пр. Пољаци малоруске области држе за пољске, с тога, што местимице има онде немачки, овде пољски племића, трговаца и — Чивута.

Но Немачка, којој је понемчена, негда словенска Пруска на челу, баца свој поглед много даље — на исток. Сваки велики народ, у коме је бујна снага, тежи за „излазом у свет“, а како Немачка тога излаза на северу и западу свом нема, јер су је ту други народи претекли, и излаз јој заградили: то Немачка једино на истоку Европе налази и тражи излаз на море, а по времену прелаз у Азију за колоније.

За мост томе сматра она Аустрију, односно немачки народ у Аустрији. За „главу моста“ сматра она Угарску и мађ. народ у њој. То је смисао и значај Бизмаркове изреке, којом је Аустрији тежиште за сад у Будимпешти а у будућности на истоку означен, мислећи у себи: дотле — докле!

Ни је дакле чудо, што се Бисмарк на берл. конгресу онако владао спрам источни народа, потиснув као тобожњи „безпристрасни грошћар“ језичац на вази ни уштрб источни народа, разделив бугарски народ на двоје, и односно на троје, и предав Босну-Херцеговину и — капију Старе Србије Аустро-Угарској.

Тај „зао дух“ и сад провејава политику Немачке противу источни народа. За чудо је само: да се руска дипломација, руски двор још једнако обмањивати дају, и да не прекидају свезе са тим „заклетим непријатељем“ Славенства у обште, руског народа особено. Tantae molis est! Толико муке стаје руску дипломацију, руски двор, па чрез њи и руски народ, опрости се те традицијоне кабинетске спољашње политике.

У другом је реду, премда од Немачке у први ред потакнута Аустрија. Велимо: Аустрија, јер Угарска у спољашњој политици у обште, спрам истока особито не броји, не важи, и ако се кад што под „калпаком“ мађар. магната — државника ради. Аустрија је произвела окупацију у наточ јавном мишљењу тако рећи свега мађ народа, да о „народностима“ у Угарској и не говоримо, а што је Тиса мађ. народу ту пилулу пружио у облату: да се тиме „панславенској змији“ на реп стаје, то је тек фраза — облат. Но и са тим ограничењем још ни географски појам Аустрије није омеђашен. Аустрија је од времена поравнања са Угарском престала управо звати се: Аустрија, осим само у дуалистичном наслову монархије.

Иначе већ због Галиције Аустрија није обимала појам целе друге половине монархије. С погледом на Галицију, а и на покушаје изравнања са Ческом изобичајише Чеси, па и сами Немци говорити о Аустрији, него: о Цислајтанији, или званично о „краљевинама и земљама у држ. савету заступљенима,“

Право „Аустријанство“ не представљају ни сами уставоверни, а нарочито демократични Немци у њој. И њино око погледа у Херманову „херцинску шуму“. И ови нису били за окупацију, још мање за анексију Босне Херцеговине, осим ако би се одма учинио „salto mortale“ — последњи скок немачки: у Солун, у Маћедонију, до Вардара, Марице, можда и до црнога мора и — Цариграда, као што то Гискре жељаше, и као што „Н. сл. Преса“ освојење и саме Србије световаше.

Истина сад, кад већ свуда, осим у „Н. сл. Преси“ престаје свака нада, да се Турска икако одржати може, и да куца час паду и распаду њеном, уставоверни Немци погледају такође на Балкан, у колико би се освојење могло постићи под егидом Бизмарка, и у његовом духу, смислу и правцу; али се ипак колебају у страу. да таке што, кад би се под ауспицијама данашњег „Аустријанства“ догодило, не би имало, ма и привремени опасни, или штетни последица по државни сустав немачки уставовераца.

Право „окупацијоно“, па евентуално и „анексијонистично“ Аустријанство лежи: у првом реду у заједничкој војсци, односно њеним вођама (Radecky! in deinem Lager ist Östreich); у дипломатском, и сваковрсном бирократичном кору, нарочито у њеним врховима; у вишој, а и нижој католичкој, и самој славенско-католичкој сфери; у аристократији, особито ческој, мање у пољској; и до некле, и као што се каже: условно у староческим, и њима сродним католичко-славенским круговима изузимајући демократску младоческу странку.

Дух тога „аустријанства“ прелази и на неке слојеве у земљама уг. круне, мање на мађарске католичке и аристократске слојеве него на кругове католичко-славенске у тројној краљевини с ове и с оне стране Велебита

То „аустријанство“ премда посебице из разни узрока, тежи за тим: да се не само Босна-Херцеговина анектише, него и да се „интересна сфера“ ове монархије и на даље посредно и непосредно распростре, једном речи: да Аустрија насљеди господство Порте или у обште превласт над источним, нарочито над славенским народима на балканском полуотоку,

О тој тежњи нема сумње. То се с дана у дан у разним верзијама огледа у немачки, како аустријским, тако и ванаустријским листовима. То је жеља Бизмарка, а кобна тежња реченог аустријанства.

Да ли ће мађ. државници, или мађ. народ увидити, да би остварење те тежње имало силну и то опасну, свакако штетну реакцију на саму Угарску, и њен како државоправни, тако и међународни положај, о томе нећемо ми да себи њину главу разбијамо. Но и они све већма верују у — Бизмаркову звезду, и ласкају себи тим: да ће немачки државници исток припустити њиној превласти, шта више, да ће не само Немачка, него и западна Европа ту превласт као досад турску, подржавати и утврђивати као — тврдињу против Русије.

Но интереси свију ти противника источни народа, или бар поборника превласти запада на балканском полуотоку тако се у последњој својој мети и цели укрштавају, да неће имати успеха напрема они велесила, које су се показале, и показују се као пријатељи самосталности ти народа, и услова те самосталности, као што је Русија и Енглеска, или које тима народима нису начелно противне, а имају као Француска према једној, или као Италија према другој од ти сила обзира или зазора.

У чланку: „Русија и Енглезка спрам истока“ говорили смо са гледишта они, који и ако нису непријатељи источни народа, и пак траже јамства за њину самосталност напрам севера — Русије, и означили смо као услове тога: ојачање буг. и срб. народа на балканском полуотоку.

Но Русија је показала, да не иде за освајањем истока — но највише за ујамчење слободног излазка на средиземно море било правце путем црног мора, Босфора и Дарданела, било посредством пријатељства ослобођени, и њој не само крви и вером сродни, него и много задужени источни народа. Ако би с те стране било опасности, не само средња, него и остала Европа с Енглеском заједно били би довољно јемство — бедем против тога, као што и суревњивост саме Гледстонове политике показује. Русију дели такође читава Романија од балканског полуотока. Но где је бедем тим народима према западу, који нарочито из Немачке очевидно на исток тежи, и тај исток као своју крајњу цел на око узима? Аустрија, или „Аустријанство“ не само да није бедем противу тога, него мост — на балкански полуоток. Чим се даље тај мост помакне, тим је већа опасност за самосталност источни народа, и управо се тим путем могло од источног питања постати — славенско-немачко, или у првој линији руско-аустријско питање, ил напослетку „европска криза“ — рат, који се само задовољењем и ојачањем источни народа избећи може.

Аустрија је на измаку средњег века ширила се на све стране. Била је сметња уједињењу немачког народа. Освојила је северну, а посредно и средњу Италију. Делила је Пољску. Сад се винула на — исток. Али и ту као да Бизмарк, тај државнички циник, мефистофелски стоји за леђима. И ту, као и у Шлезвиг-Холстину може бити: „Sic vos non vobis!“

Превазилази и интерес и снагу источни народа водити бригу о судбини Аустрије, па и с њоме скопчане, или здружене Угарске. Ако остали Славени у њој сретни постану, онда се може и обистинити од Палацког нетда р чена, а на самрти покајана изрека: да Аустрије није било, требало би је у интересу Славена, ми додајемо и у интересу разни мањи не толико северу, колико немачком западу изложени народа па у Угарске (по Деаку) створити. Али ако Аустрија буде Босну-Херцеговину задржала, па још са тога становишта даље и дубље на исток полазила, источне народе цепала и освајала,то може постати — мост Бизмарку, али свом и своји народа, интересу послужити неће.

С тога би добро учинила: да за времена сама сиђе са западног бедема источни народа, а на име: српског народа — Босне-Херцеговине!

△.

Политички преглед.

Ово дана биће погледи Јевропе управљени на убаву бању Ишл, камо одлазе **више страних владалаца, да Аустро-угарског монарха посете.** Осим цара Вилема, који 29. јула долази, приспеће тамо данас, сутра српски кнез Милан, а за који дан кнез Карло румунски. Узима се, да те посете нису ништа друго, до ли знак „лепог обичаја“, јер при састанцима владалаца не ће бити никаког дипломата, који би том чину обичне куртоазије дао политички значај. Ма да ствар с поља тако изгледа, и пак се бар састанку српског кнеза с Аустро-угарским монархом не може одрећи бар каки таки политички значај. У овај мах ради се међу Аустро-Угарском и Србијом о склапању трговачко-политичког уговора. Познато је, да су дотични преговори запели о прекомерни захтев једне стране, који друга не би могла усвојити без знатне штете по свој суврени значај и положај. Нема сумње, да владари не ће доћи на разговор о тој ствари, и у томе, како ће се после тога окренути преговори међу дотичним обостраним повереницима у Бечу, — у томе ће се огледати значај састанка у Ишлу.

На другом месту саопштавамо у целини **портин одговор** на заједничку ноту сила о грчком питању. Кабинети сад воде преговоре о том одговору, но преговори, да богме, немају још никака ресултата, јер је време кратко, а да би се могло већ срочити што у погледу даљег поступка сила. Што се тиче становишта Аустро-Угарске у том питању, он је најбоље обележен вешћу једног бечког полузваничног органа, који вели, да је ова монархија покренула мисао, да се још једна, дакле друга колективна нота поднесе и у њој Порта још један пут позове, нек изврши одлуке берлинске конференције. Енглеско становиште противно је у неку руку Аустро-угарском. Вели се, да енглеска влада портин дилаторни одговор сматра за одбијање конференцијских одлука и дајје изјавила жељу, да се сваки даљи преговор с Портом прекине. Толико се за сад јавља о грчком питању.

Што се тиче **црногорског питања,** силе су канда сложне у том, да се флотом демонструје у корист Црне Горе. Из Цариграда јављају, да су се тамошњи саступници сила ово дана састали код свог дојена, гр. Хацфелда, да саставе ноту, којом ће се Порта позвати, да за три недеље дана изврши уговор од 31. марта (размена поцеванских области за Плаво и Гусиње), иначе ће силе флотом демонстровати. Као што „Н. сл. Пр.“ дознаје, Аустро-Угарска је већ усвојила текст исте ноте, која ће, као што се надају, још ове недеље бити предана. Паришки лист „Мем. Дипло'м.“ дознаје, да су све сигнатарне силе начеоно већ пристале на демонстрацију флоте, само се још договарају о томе, како у појединостима да се тај чин изврши и како да се поступи. Енглески је кабинет средокраћа акције и он сад саставља уговор о поморским снагама, што ће демонстровати. Уговор установљује на једном месту, да из експедиције, што ће се предузети ради извршења берлинског уговора, ни један савезник не сме каку посебну хасну за се побрати.

Као што „Пол. Кор.“ из Лондона јављају, у енглеском министарском већу било је и о том речи, **шта ће бити, ако демонстрација флоте не** у зима успеха. Вели се, да је о томе била врло оштра дебата. Ту се није затајало, да Енглеска може дотле доћи, да она сама или помоћу Русије „султана научи резону“, ако не ће да буде понижена. То понижење истина не би енглеском народу ништа шкодило, али би министарство гледстоново стало живота. Гледстон је за то, да се Турској огласи рат, ако не попусти.

У погледу **источног питања** пише „Опсервер“, да је аустријска политика идентична с немачком, а нагло именовање немачких чиновника за разна важна места у турској управи да се оснива на намери, коју гаје у Бечу и Берлину, да на име Немачка, заступљена на истоку од Аустрије, суделује према својој моћи при коначном решењу источнога питања. Прави успех берлинскога конгреса не састоји се у том, да се створи независна Бугарска или независна Румилија, већ да се у Турској уведе аустријски протекторат. Политиком Немачке, ако се и није раширила територија Аустрије према истоку, и пак се ударила брана напредовању Русије. Ако Енглеска и Француска у том подупру Немачку, Русија не ће имати снаге, да се опире такој одлуци. „На скоро ће се морати одлучити, која би сила имала присилити Турску, да се покори закључцима сила. Дотична ће сила онда имати право на наследство султана. Боље је свакако, вели енглески лист, да Аустрија буде та сила, а ако је за иста овако, мора Аустрија радити у заједници с Немачком, чија политика иде за тим, да Аустрија замени Русију као наследницу турске државе.

К многим спорним питањима, што међу **Бугарском и Румунијом** постоје, придружило се у новије доба још једно. Ово је изазвано тим, што Румунија захтева, да се капитулације, што у Бугарској још важе, примене и на румунске поданике, да се исти дакле подложе само правосуђу консулских судова. Румунска се влада при том позива на чл. 8. берлинског уговора, који наређује, да у Бугарској „имунитети и повластице страних поданика, као год и консулска права правосудства и заштите, као што су утаначена капитулацијама и обичајима, остају у пуној важности“. Бугари на то одгорарају, да само оно може важити, што је још од пре постојало; Румунија пак никад није у Бугарској и-

мала право капитулације, јер пре берлинског конгреса и она је (Румунија) била део отоманске царевине. У осталом Бугарска је вољна, да Румунима даде консулско правосуђе у својој земљи, ако реципрок и Румунска Бугарима даде, што живе по њеним областима. — Осим с Бугарском има Румунија и један нов спор с Русијом. Као што „Тајмсу“ из Букурешта јављају, румунска је влада на крају рата с Турском искала од Русије милијун франака накнаде за штету, што је учињена на румунским путевима приликом проласка руске војске. То потраживање румунско нарасло је од један пут на 14 милијуна. Чудноват рачун, вели „Тајмс“, који може то учинити, да Румунија не добије ништа.

Беседа нар. заст. Фрање Фолнеговића о „нагодби“ у хрв. сабору.

(У тачном изводу из „Слободе“.

„На темељу ове нагоде краљевина Хрватска више не постоји. Обиљешка наипаче уставне краљевине јест њезин суверинетет. Тај је нагодом дигнут.

Неки се теше, да је управо тиме, што је пактирање међу два народа у нагоди фактично проведено, признано оно суверенство Хрватске. Јест оно суверенство тим признано било, али је у самој погоди избрисано.

На темељу §. 70. исте нагоде, Угарска није дужна пристати на какову промену нагоде у државноправних послови, осим установљења постотка за аутономне потребштине. А док се тај параграф признаје законом, дотле не може бити Хрватска савезницом Угарске, она јој може бити робињом и противницом.

Угарска ако неће, није дужна раширити аутономију Хрватске у послови, који су сада заједнички. А то су баш све главне ствари: пенезје, војска, трговина, обрт, комуникације. Ни они послови, које у аутономном делокругу вршимо, не висе о вољи нашој. Када бан хрватски хоће, да што од „сабора“ извојшти, вели: дајте или ћу одступити, пак ћете добити комесара мађарскога. А ни он није друго, ван овршитељ воље угарске. Ни онако недужни закон, какав је о здравству био, није сигуран, да ће постићи санкцију Њ. Величанства, и њему је претио „вето“ министарскога већа мађарскога.

То сви добро знамо, господо, и ја за то искрено завидим пресветлом г. Бартоловићу, који се радује, што је постотни кључ у нагоду уврштен, јер да се тим означује индивидуалитет ове краљевине. Онај кључ је само за то онде, да вам, господо, буде „мементо“, како ми одвисимо од веледушја мађарскога. И дете је „индивидиум“, али није човек. Краљевина Хрватска јест по нагоди постала политичко дете, и то још тако несретно, да не стоји под искључивим скрбништвом свога оца и владара, него другога народа, којега крај све његове врлине и витештва још нико разуман није назвао ваљаним господаром. Недавно је угледни Мађар Бела Лукач у „Пест. Лојду“ доказао уредовним податцима, да Угарска од год. 1870. просеком сваке године за 100 милијуни новца и вредностних папира из Угарске у Цислајтанију више шаље поштом и брзојавом, него ли истим путем натраг прима, пак је здвојно завапио: Нисмо ли колонија Аустрије! А што смо тек ми? Чорбине чорбе чорба.

У овом одношају мора, господо, ићи увек на горе. Већ Цис- и Транслајтанија тару се међу собом и изједају у економским питањима. Угарска пак сама ова преважна питања није кадра према правној потреби земље решити.

Овако, чим смо разправе најважнији питања пренели изван седишта земље: Ми се дома сваки дан све то више квалифицирамо за чиновнике и просијаке. Стварамо сваки дан стотине консумента више, а продуцента мање.

И сад доспевамо у стадиум, где нам се наши савезници усуђују нанашати најтеже поруге, које народ само стићи могу. Фамозна Давидова окружница баш у очи ове расправе. Гласовити одговор г. финанс. министра на интерпелацију г. Ожеговића, да у целој Хрватској није могао наћи човека, који би био Давиду премац. То су, господо, симптоми, који наслућују на познате халуцинације од год. 1848. „tot nem ember“ — и где је Хрватска? Симптоми, који нису кадри уздрмати уверења, да је државноправна политичка борба на крају, који пак управо хрватским присташима опортунитета довикује: Нестварајте као заступници народа законе, којима ћете из Хрватске начинити Словачку јер за Словака је судбина његова несрећа, а за Хрвата би била и срамота.

На концу пресветлом г. Живковићу две речи.

У „Аграмерици“ је пека племенита душа написала, да је г. Живковић формално јустифицирао велештованога заступника краљевичкога. Кад „Аграмерица“ пише, то је онда сигурна ствар, и више нехасни мртваце бранити. Него када сам ја оно прочитао, и мене је нешто зашкољало, не без разлога, јер и ја, како сте чули, нећу гласовати у том предмету. Пак пре него и мене Његова пресветлост или добра наша стара тета „Аграмерица“ нејустифицира морам најпре Њег. пресветлости изјавити, да му незавидим улоге, коју му преревни слуга вивдицира, знајући из повести и живота, да су народи многе јустифиценте високо ценили, дочим јустификатори нису никоме симпатични. За тим ћу Њ. пресветлости рећи, зашто се сматрам овлаштеним овде бити и говорити, како говорим. Из мене говори уверење барем као и из Њ. пресветлости. Није ми нагодба дала право у сабору говорити. То је право пуно старије, и тако јако, да га ни истим нагодама до сада није пошло за руком посве сатрти. **Ја знам и штујем избор Цетињски од године 1526. Ја признајем прагматичку санкцију хрватску. Ја знам за годину 1848. и за адресу сабора г. 1861. Све то ја искрено и понизно штујем. Све то одише толиким штовањем и љубављу и лојалношћу према пређасној династији, да се може управо с поносом за Његово Величанство и за народ хрватски спомињати.**

Искрено признајем, можда ће доћи доба, да ћу и ја бити униониста. О том ћете имати прилику ви мене уверити, или можда сама Његова пресветлост, која је и онако пуно крива што седим на крајњој саборској левици. Пита ћете ме: како то? А ја ћу вас у место тога сетити на причицу из светога писма о Марти и Марији. Исус додуше рече, да је Марија бољу страну одабрала, ма уза све то има људи, који све силе улажу, да упуте свет, како је Марта била паметнија. И збиља, мени се бар чини, да се све јатомице сгрче око лонаца у Мартиној кујни, па ми је управо жао Марију саму оставити до ногу спаситеља.

Кад би ме бог даривао здрављем Њег. пресветлости, и да ме не би прије јустифицирала Њег. пресветлост, ја би још могао постати много кориснији за Хрватску и Угарску унионистом него ли је можда и сама Њег. преузвишепост. Томе би могао и сам пресветли г. много допринети, као што је он својом политиком поглавито крив, шт ће ме јустифицирати. И то овако: Кад њему Мађари као Хрвату пребаце, колико их незахвална Хрватска на годину кошта, нека им озбиљно рекне: Е, браћо, а ви нас пустите. Сами се борите са земљом, чему још и незахвалника подупирати? Мађари као паметни људи, а још к тому на реч Њег. пресветлости одмах ће нас да како пустити, нек се мотамо, како сами знамо и можемо. За десет година касније, верујте господо — ја се сад ни мало не шалим, — међу свима народима света не ћете наћи искреније браће, него ли ће бити Хрват и Угрин! Међу тим дотле желим Њег. пресветлости дао му бог много и много јустификација извршити какову ју овршио на поклисару краљевичком. Након овако искрене жеље, нека ми буде дозвољено ставити Њег. преузвишености интерпелацију: Њег. пресветлости је нагода свему политичком раду темељ, готови паладијум ставности. На темељу те нагоде дужност је држављанска града Реке послати два поклисара на сабор у Загреб. Река не само да игнорује нагодбу као и др. Старчевић, него она не врши њезине установе, којима се ми радикалци вазда покоравамо. Шта је то, да Њег. пресветлост не удари једаред онога фактичнога пунтара јустифицирати, него нас покорне људе уништује?

Ми бранимо старије и по вери нашој јаче право Хрватске, а Њег. пресветлост нас јустифицира. Река гази и старо и нагодбено право Хрватске, и Њег, пресветлост неће њу да јустифицира. —

Ја знам, да је нас јустифицирати много захвалнија задаћа, него ли Реку, али не знам тога у савез свести са одлучним и несебичним патриотизмом Њег. преузвишености.

Завршићу, господо, изјавом, да као што они, који ће с уверења гласати за ову нагодбу — а ја искрено говорећи, почињем веровати, да има збиља људи, који из уверења уз њу стоје, чега дуго и дуго веровати могао нисам, — буду чинили своју дужност, тако би ја, да за њу гласам, по свом уверењу починио издајство на својој савести, дакле и на народу свом.

Из листова.

„Пешт. Лојд“. у свом уводном чланку од 31. (19.) јулија јадикује овако о унутрашњем стању у Угарској:

Без икаква полета, убог у мислима, убог у делању као и цела наша влада, и јаван је дух у свим делима земље. Јаван дух! За иста, само из удобности употребљујемо ту реч. Он је ту, он је негда имао свог значаја, у њему је било снаге, на коју се могло ослонити; он је био средство владе и средство противљења; он је осетио тако рећи све политичне бојеве ради саможивих мотива, ради масних жеља. Јаван дух беше моћ на коју се могло позвати према вишој власти, по што му се видило деловање и у народу и у кругу избраних. Он је духове држао у запту, умиривао посличарење, изгреде немогућним чинио, и из његова уплива није се могао нико извити, који је у земљи хтео до чега да дође. Јаван је дух у Угарској чуда чинио — њега више нема. Или нека покуша ко, и нека запита језгро земаљско, угарске ратаре; шта ли не би све добио као одговор! И не може се порећи, да је томе убијању јавног духа нешто и узрок начин, на који се ево већ неколико година у Угарској влада. Свака је влада пре тога боље умела да освоји себи љубав народњу и да почини дела, која народ довађа у одушевљење; никад се није видило као сад, да се у управи сухопарног чиновништва огледа цео садржај владиног рада, па опет за то да наша места немају довољно запта. Као какав тежак терет, који пречи свако кретање, упливише тај начин на сваку радњу појединог, те се не треба онда чудити, ако и најразузданија политична начела отимљу маха и у оним круговима, где пре десетак година нису ни приступити могли. —

Стара **„Преса“** говори о положају балканских народа и долази најзад до закључка, да ће кад тад морати доћи до окршаја из међу Бугара и Румуна. Судбина народа, који су јужно од Дунава и Саве, не лежи толико Европи на срцу; хоће ли Црна Гора добити који део Арбаније, или Грчка своје старе провинције придобити, то још неће европску дипломатију тако извући из колосека свог, колико кад би дошло на тапет бугарско-румунско питање. Јер се у Бугарској јако говори, да јој се Добруџа поврати, како би — бар тако Преса тумачи — могла Русија у свако доба војску превести преко Дунава и по балканском полуострву радити што би хтела. Наравно, да то остала Европа не може допустити, јер би тако Русија постала господарем на Балкану, те би се морало противити том кораку из свом силом.

„Ст. петербур. вједом“. од 19. јуна пишу ово „Старочешка партија гледала је кроз прсте на аустријско заузимање Босне и Херцеговине, уздајући се да ће се аустрија претворити у словенску државу, те да се ојача српским елементом. Сада се ова партија јако каје. Паметније је гледала на заузимање Босне и Херцеговине младо-чешка партија: ова је партија вазда тврдила и тврди, да народи балканског полуострва морају бити ослобођени и сами своји господари. Орган ове партије „Народни лист“ говори о развитку на балканском полуострву словенске федерапије, у коју треба да уђу Срби и Бугари т. ј. Србија, Црна Гора, Босна, Херцеговина, Бугарска, Источна Румелија. То би био државни сајуз, који би био кадар да живи без туђе „заштите“. За све људе здраве памети јасно је, да је ова федерација једино могућа и правична и овим би се учинио крај свима комешајима на јевропском југоистоку, што су и заслужили балкански Словени својим крвавим жртвама. Са свим није у интересу Аустрије, да на балканском полуострву траје пређашње стање. Тко часно и разумно брине се о аустрији, тај јој не може ништа племенитије посаветовати него ово, да се она што пре и што брже одрекне своје освојачке политике на балканском полуострву, краће рећи да што пре изведе и поврати своју војску из Босне и Херцеговине и да више не предузимље ништа, што би у ослобођеним племенима и државама јужнословенским, који теже да се природно развијају, ма којим начином могло побудити подозрење, да је Аустрија према њима нерасположена.

Јака свест словенскога сродства и право на собствени самосталан и независан живот државни на балканском полуострву не може се угушити регементама војске. Снага словенскога духа и словенске одважности извршила је већ дела, о којима ће са одушевљењем приповедати историја светске образованости. Па зар може Аустрија тежити сумњивој слави, што није умела оценити величину тих дела, и што је гледала на та дела са нискога гледишта завидљивца или бестидника?

Портин одговор.

Отомански министар спољашњих послова, Абедин-паша, дао је по налогу Порте овај одговор на колективну ноту сила о грчком питању:

„Ваше Преузвишености! Подписани министар спољашњих послова Његова Величанства цара османскога имао је част примити ноту, коју су Њихове Преузвишености поклисари Немачке, Русије, Велике Британије, Италије и Француске те спрема на Грчку, а о којој Словенима непријатељски листови знају чуда да причају.

ЛИСТАК.

НЕШТО О АРБАНАСИМА.

(Наставак.)

Како северна арбанашка племена данас главну улогу играју, то ћемо такођер да наведемо старије податке о њима, јер писцу изгледају, да су у неким појединостима поузданији, н. пр. што се тиче племена Миридита, Климената, Груда, Риола. Ево их:

Племе	Католици	Мухамед.	Друге процепе без разлике вере.
Миридити . . .	21800	—	—
Хоти	4400	100	—
Кастрати . . .	3000	1000	4600
Клименте . . .	3500	500	—
Шкрјели . . .	3000	1000	4280
Трепши	2000	—	—
Риоли	—	—	1600
Груда	3000	1000	3000
Посрипа . : .	4000	2700	—
Пулати	8412	—	—
Коплићи . . .	2500	2000	4050
Матија	—	—	6750
Дукађин . . .	2500	4200	6800
Задрима . . .	—	—	18000
Разна омања племена			4460
Арбанаси у Скадру, Бару и Дулцињу			60400
„ „ Лешу (Алесију). . .			4950
„ „ Елбсеану, Тирани, Кроји и др.			280000

Ти су бројеви врло важни за процену арбанашке силе, која се дигла на Црну Гору и не сачињаваше једну, засебну државу; ни сам славни Скендербег не беше ни краљ, ни господар, него само врховни војвода разних племена, која су у федеративној заједници живела.

Познато је, да су Арбанаси до сад — не познати били. Осим Хана и Лежана, није ни који други учени путник област арбанашку у па крст прешао. С тог учени свет и зна онако мало о Арбанасима. Вреди напомене, како је заступник једне велике силе на Воспору мислио, да су Арнаути и Албанци два народа словенског порекла, који говоре језиком, што личи на српски. Други посланик — јамачно какав филјелин — држао је, да су Арбанаси пореклом сродни с Грцима, те да говоре неким грчким говором (дијалектом). Кад посланици на истоку имају таке морске вазоре, онда није чудо, што дипломати онаке наказе граде, као што су неке одредбе берлинског уговора. Само жали боже, што после народи својом крљу морају да плаћају незнање тих дипломата.

Ми не ћемо овде да описујемо Албанију и њене становнике, али смо и пак морали то неколико речи у на пред рећи, да ово, што долази, буде разумљивије. Ваља дакле једнако имати на уму, да Арбанаси нису ни словенско, ни јелинско племе, него јамачно пластановници Илирије. То се види и по њиховом оригиналном, врло примитивном језику, који није сродан ни с једним другим, ма да се временом увукле у њ и одомаћиле многе словенске, турске, јелинске и талијанске речи. Тај језик може се разделити на два главна говора: говор Тосака (јужни) и Гега (северни). Ови се један од другог мало већма разликују, него наши српски говори. Даље ваља на уму имати, да Албанија никад

Леши са скадарским пашом Ибрахимом и пратио га у Румилију. После његове смрти био је седам година бој са Мустафа-пашом, који је ибрахимову децу потукао. Мустафа дигне 1831. год. буну против Порте, хотећи се направити независним владаоцем од Албаније. Миридитски кнез Дод Пренка био ј па његовој страни и слао му војске у помоћ. Но велики везир Мехмед Решид паша побије Мустафу код Бабуна, а Мустафа се затвори у Скадар. Уза њ беше капетан Пренк Марку са својих 150 Миридита. После три и по месеца падне Скадар. Велики везир крене по том 1832. год. са 7000 момака, међу њима неколико стотина Миридита под својим ногим кнезом Николом Пренком, на Црну Гору, но у Мартинићима буде потучен и мораде се вратити. Мустафа беше последњи паша од црногорске потурчењачке породице Бушатлија. Његов последник беше Морали Али паша, пореклом Грк, који је морао отићи из Скадра због тога, што су се Арбанаси у скадарској чаршији покрвили.

У то доба (1832. год.) хтедоше Хоти да се придруже Црној Гори. На то би се и друга католичка племена придружила. Но Хифис паша (родом Черкес), нови валија, знаде то новцем и заваравањем спречити. Год. 1835. ударе из ненада десеторица Црногораца на град Жабљак, отму га и брањаху од 1030 Турака, међу којима беху 300 Груда. Од прилике у исто доба букне арбанашки устанак под Хамза-агом Казасом, који је Турцима много муке задавао. Валија Хасан паша пошље 1839. Бешир-бега Бу-

посланик Аустро-Угарске дана 15. овога месеца о изправљању грчке међе на ме управили.

У тој ноти сећају Њихове преузвишености на непосредне расправе, које су османски и хеленски опуновлаштеници два пут покушали, да получе споразумљење о том питању. Они изјавише, да су на очиглед тих бевкористних покушаја у берлинском уговору назначене власти сматрале за потребно понудити своје посредовање, те да су својим, у Берлину на конференцију сакупљеним заступницима наложиле, да између Грчке и Турске установе међашницу; они су подписаному приопћили текст овога списа, у ком су садржане и завршене расправе опуновлашћеника те којим су опуновлашћеници својим владама предложили трацу, коју су једногласно примили, да оне њихове закључке одобре те интересованим странкама приопће. Најпосле позивају Ваше преузвишености високу Порту у име својих влада, нека у наведеном спису установљену међашницу прихвати.

Висока Порта посветила је најозбиљнију позорност испитивању онако важна приопћења и чим већма жели, да своје штовање искаже пријатељским велевластима, с којима је берлински мир подписала, тим јаче осећа потребу, да једнако теготни као и мучни положај у ком се ради оног позива налази, препоручи праведном њиховом уважењу. Висока Порта недвоји нити најмање о том, да ће власти, којих правдољубље она добро позна, те којим никад не би подметнула намере, да би хтеле дирнути у њезино суверенство, доброхотношћу примити оне опаске, које подписани по налогу има управити као одговор на споменуту ноту Ваших преузвишености.

Подписући берлински уговор није Порта мислила, да би услед жеље која се тиче исправљења хеленске међе у Епиру и Тесалији, могла од посредујућих власти добити предлог, који се тиче одступа земаља спадајућих к Албанији, те читаве Тесалије, то јест читаве долине Пенеуса с обадве стрмине, одступа, који би састојао у том, да си хеленско краљевство присвоји териториј, који је велики скоро колико половица садањега његовог површја.

У наведеној својој ноти тврде Њих. преузвишености, да су власти својим, у конференцији у Берлину сакупљеним опуновлашћеницима наложиле, нека према опћенитим упутама 13. записника установе пругу, која ће између Грчке и Турске чинити добру и чврсту дефензивну међу. Висока Порта жали ипак, што мора опазити, да пруга, која јој је препоручена, што се ње тиче, томе увету једва удовољава. Нико доиста не би могао високој Порти приписати мисао ил жељу, да она намерава на штету друге које државе територијално се раширити. Добра и чврста дефензивна међа морала би дакле високу Порту проти таковим, њој шкодљивим аспирацијама осигуравати. По берлинској конференцији Грчкој допитана важна стратегична места на пр. Мецово, места изванредне војничке знаменитости за промет с доњном Арбанијом, излагала би суседне покрајине навалама, од којих се Порта не би могла бранити. С друге стране не може си Порта управо с обзиром на дефенсивну сврху протумачити, с чега је конференција на епирској страни одабрала низину воде Каламаса, дочим је с тесалске стране, наместо да следи низином Пенеуса, повукла међу горе до на главице северног обронка Олимпа. Што се тиче стратегичне стране међашнице, коју је конференција предложила, остаје висока Порта само при ово неколико опазака.

С политичког становишта разматрајући ствар провађање основане оне међашнице изазвало би велике тешкоће и Порти навалило жртве, којих она никако не би могла примити. И доиста, како би се она могла приволети, да се одступи Јањина, коју Арбанаси, који се по примеру других народности царства такођер сматрају посебним племеном, те племеном, које од других није мање интересантно, читаво време држе главним градом Арбаније, те који како се зна, посед тога града онако тврдокорно држе? Није ли јасно ако Порта жртвује град, у сваком обзиру онако важан, да ће настати озбиљни замршаји који би можда мирно извршивање њезине власти у том делу европске Турске компромитовали? Би ли Порта могла протерати Арбанасе из становитих других предела, те особито из предела Чамур, где станују само Арбанаси мухамеданске вере? На тесалској страни имала би Порта једнаке потешкоће. Тамо је Лариса, град напучен и важан, у ком су три четвртине мухамеданаца, окружен редом мухамеданским селима и окружјама. А би ли било допустиво, дочим европске хришћанске власти хришћанској краљевини показују брижљивост, да Његово Величанство султан, који је Калиф и глава мухамеданске вере, тако далеко пође, да жртвује велики, искључиво мухамедански град и да тиме неозлоједи само становнике тога града, који овај час моле заштиту Његова Величанства, већ и све друге мухамеданце? Да се у осталом Лариса Грчкој одступи, мухамединско становништво би се одселило, као негда из јелинске краљевине, где сада станује само каковних десет мухамеданских обитељи на Калцису. Данас напучен и бујан град пропао би и расуо се наскоро посве.

То доказује, да политичка страна уређења међе између Грчке и Турске заслужује посве посебно расматрање, што је већ признао и први опуномоћеник Француске г. Вадингтон, који је у конгресу прихватио иницијативу за овај предлог, касније пако као председник министарског већа и као министар извањских послова сам признао препоручив другим властима међу, којом се грчкој неће уступити предео Чамур. Што је за то искључење гласовао, учинио је без сумње обзирући се на замршаје, који би настали због добро познатога отпора Арбанаса. Висока Порта овлаштена је држати, да друге власти могу само делити становиште г. Вадингтона и да од њих ни једна не би могла желити силну анексију мухамеданског пучанства против његове воље, обзирући се особито на то, да би оно било доста јако, да таку анексију учини извором погибељи и нереда.

Предлажући подписани Вашим преузвишеностима горња разматрања, овлаштен је изјавити, да висока порта у склоности својој напрама пријатељским владама с тога ипак није мање наклона учинити јелинској краљевини некоје концесије те се с властима споразумети о поспешном задоволењу и сталне помоћи (redressement) у том питању. С друге стране пак ослањајући се на праведност власти, које нису никад затајале суверених права порте, очекује она, да власти не ће занијекати неопоречиво њезино право, да код установлења дефинитивне међе с Грчком судјелује истим правним насловом, којим је судјеловала такођер код установљивања међа Србије и Црне Горе, те да ће власти уважити разлоге, који порту силе, да остаје при том, да придржи Јањину, Ларису, Мецово и становита друга места, у којима станује многобројно мухамеданско пучанство.

Подписаном наложила је његова влада, да Вашим преузвишеностима изрази наду, да ће у овом одговору садржане опаске Ваше владе уважити, те да посредујуће власти по Ваших преузвишеностих замоли, нека своје заступнике у Цариграду изволе овластити, да се с портом споразуму у сврху, да олакшају разправе толи о дефинитивном установлењу међе коли о нузгредним тачкама и потанкоћи, што се о нитање вежу.

Абедин."

шатлију са 6000 Арбанаса, 4000 низама и 12 топова на Црну Гору. Бешир бег буде страховито потучен и погине. Црногорци на то с освете крену на Хоте, потуку њих 600, а остали се покоре. Кад је по том Црна Гора 1840. на ново ударила на Турке, Хоти, Груди и Клименте борили се у редовима црногорским. На сусрет им изађу 7000 Турака и Арнаута, но буду опет грдно потучени. Године 1842. задобију Црногорци један турски ратни брод и с њим освоје острва Лесандру и Врањину. По том је настао мир за 15 месеци. Албански крајишници свагда су држали са победиоцима, и тако су се тада непосредни суседи црногорски тукли с Турцима. Године 1843. отме нови валија Осман Мазар паша (босанац) острва на траг и употреби на своју руку глад, што је 1847. године владала, те новцем задобије црмничане за се. Истима дође он са 12.000 војске у помоћ против осталих Црногораца, но буде потучен. Године 1849. удари 3000 Хота, Климената и спужана на Куче, но буду од 700 Црногораца љуто разбијени. Још сјајнија победа црногорска беше она 8. марта 1851. код Фундине. Ту је 300 Црногораца поткосло арбанашку силу од 8000 пушака, а Црногораца је пало 40 глава. За време великог рата 1853. год. пратио је кнез Миридита Биб Дода са 2000 ратника турску војску, а тако исто и 1862. год. Од ото доба владао је мир међу Црногорци и Арбанаси, све до последњег рата. (Свршиће се.)

ДОПИСИ.

Београд 20. јула. Писали смо вам већ, да је по нашем крајњем убеђењу — које је, можемо констатовати, и убеђење првака наше интелигенције и наших родољуба — Србија свакако дужна да гради своје жељезнице на свој сопствени рачун, и да буде сама господар над својим жељезницама. У том случају, разуме се, рађа се питање, од куд ће Србија да набави потребни новац? У стању смо сад да саопштимо, да је, као што смо потпуно извештени, ђенерал М. Г. Черњајев још пре месец дана поднео нашем министру грађевина формалну понуду једног сигурног подузимача, који је готов обвезати се да набави Србији потребни новац под условима, који се у опште примају у таким приликама. Али, на жалост, познато нам је и то, да министар грађевине још до сада није поднео министарском савету ту Черњајевљеву изјаву. Ово нарочито одуговлачење те ствари може се објаснити само тиме, што г. министар грађевина по свој прилици спада у малени број оних, који налазе, да је за Србију згодније, да преда путем концесије градњу и експлоатацију својих жељезница у туђе руке, а то ће се — као што имамо пуно основа тврдити — најпосле показати, да ће бити руке аустро-угарске. Ако буде потребно, ми ћемо се, као пророк Данило, постарати, да нађемо у списима те узроке, ради којих се предпостављају концесије тада, кад нам се пружа могућност, да идемо природним, за Србију спасоносним путем, на име, да Србија гради своје жељезнице на свој рачун и да буде тим начином сама свој господар у својој домовини....

У осталом, нећемо тиме да кажемо, да сама иницијатива таког предпостављања концесије припада лично г. министру грађевина.

Али и без обзира на то, не може нам се на ино а да не запитамо г. министра грађевина, за што све до сада није поднео изјаву г. Черњајева на преглед министарском савету?

Питање о нашим жељезницама мора интересовати сваког Србина, и ми ћемо се с тога опет на скоро осврнути на то питање.

Књижевност.

Сомборски листови.

Сва четир српска листа, што од скора излазе у Сомбору, од преке су нужде по наш народ и српска публика имала је до сад довољно времена да се увери о ваљаности њиховој. „Здравље" нам храни живот, „Родољуб" нас упућује на стазу праву, „Школски лист" храни просвету, а „Голуб" васпитава нам децу. Е да ли може да буде где кориснијих листова?

Но у колико смо с те стране утешени, у толико нас више растужава то, што видимо, да у тим листовима не влада чист српски језик, не онакав, какав је у других бољих српских листова што излазе у Новом Саду ил у Бечу, а то није мала ствар. Ако би се дакле имало шта да замери сомборским листовима, имало би се само с те стране, и то врло много.

Ваљан српски лист нужно је да садржи у себи и ваљан српски језик. Леп и користан лист, без лепог језика, то је толико исто, као и дивно изрезани кип премазан ружном бојом. Ко хоће данас да буде добар писац, томе је прво и прво најпрече, да зна савршено свој језик, те да оно, што ће да пише, буде написано чисто српски. Макар како који лист био нуждан по нас, ако не влада чистим језиком, не можемо се данас на њега обзирати много.

У сомборским листовима има ваздан погрешака у језику. Ту ти је пре свега безброј „инфинитива", ту су ти глаголи на послетку, ту „партиципија" и предлога трпаних и где треба и где не треба. И тако од сва четир сомборска листа рекли би, да је „Школски лист" у језику најслабији. То долази сигурно отуда, што г. уредник не даје велику важност језику, те не пази довољно на чистоту у писању. Није само наука психологија и геометрија, већ је тако исто наука и знање свог језика, а тога треба да је највише у „Школском листу".

Је ли ово н. пр. српски речено: „Шта треба учити из посматрајућих знаности?" — Па онда: „Школе имају бити"... Зар то није толико, колико и „бити имајући"? — Реч „младеж" и ако је тако млада, за данашње је време ипак остарила довољно, давно се није чула и управо се чује од оног доба, од кад излазе сомборски листови. — За што да се пише „немора" у једно, кад се „не" пише одељено од глагола? За што толика „инфинитива", кад скоро свуда треба „да"? Који писац не пише често то „да", тај тешко да ће кад написати ваљану српску реченицу. Не можемо да кажемо, да г. уредник не зна да је тако писање немштина, већ не пази, јер смо га чули кадгод, где каже ученику свом: „Не ваља како је овде написано у овој читанци: „без да", већ треба да стоји: „а да", то је српски" — а после ћеш га да чујеш где каже: „За научити имаћете то и то"... „За научити"! Зар то није грозно? Онда не треба у свом листу да говори тако много: чувајмо наш језик..,

Тако и главни сарадник „Школскога листа", поред тога не зна још предлог „с", да употреби како ваља, те га мође и тамо, где му по синтакси никако нема места, а то мислимо, ако нико, оно бар г. професори учитељске школе треба да су у том „печени". — „Кроз време", не ваља; — „уплив", „упливише" и то није српски.

Ово нису маленкости, што наведосмо до сад. Управо из ових мана видиш човека, који не зна језика.

И „Родољуб" има тих истих недостатака. Поред тога наилазимо још и на неке „мештанске вести". Од куда то? Кад је тако од речи „место", онда би требало од „престо" — прештанске; од „тесто" —ештанске, — а то не ваља баш ништа. Ако не ће г. уредник да су му вести „месне", нек буду „местне", па је опет боље него „мештанске", да човек мисли, да су те вести из какве Меште. — Тако исто није добро: „Врбе са којима се плете", већ: којима се плете, — предлог нема ту места. — Реч „храна" у мало старијим књигама писала се „раана", доцније „рана", а сад пишу сви „храна". То је сигурно примљено од Хрвата, као и оно „не" не одељено од глагола, а многи угледав се на њих, не држе се ни фонетике, што би баш Хрвати требали да чине, почем су примили латиницу, а у латинском језику има фонетике. Тако од глагола „scribo", перфект је: scripsi, а не — scribsi. Реч „храна" требало би да се пише друкчије, — без „хјер". „Хранити" у српском језику значи чувати; у славенском језику су хранитељи они, који чувају кога а не који ране. То „хјер" се у новије доба увукло баш поштено у писање код нас. Тако ћеш често да наиђеш на неке махане, махраме, задахне, замахне, — а у списима Косте Руварца и у песмама Бранка Радичевића тога никако да нађемо, чему би рекли, да не треба коментара. Треба да сваки пази на кога ће да се угледа при писању. Реч „храна" треба да се пише — рана; народ то „хјер" не употребљују скоро никако и тако српски писци треба да су у том мало штедљивији и да га пишу само тамо, где је нужно, а не да га тако бомбастично трпају свуда и то скоро фаљиво. — „Хрђав" и то не ваља. У славенском је „рждав" — дакле рђав. — У „Родољубу" имаде још и реч „стол", место — сто, и реч „мислише" од глагола „мислити", а и то су замашне погрешке.

„Голуб" има врло лепих чланака за децу, или као што он вели — за младеж, али сав „Голуб" није ништа друго, већ као кад би какав првошколац узео немачку књигу, па је превео од речи до речи. „Голуб" је сушта германизација, а то није ни мало лепо, особито с тога, што је намењен тако лепим читаоцима. — Је ли ово српски речено: „Мали Лаза зажели јести меда"? Зар не треба овако: Мали Лаза зажели да једе меда... После: „Никад му није пало на ум, да иде красти мед" — а треба овако: да краде, т. ј. није му пало на ум. „Да иде красти", није речено српски. — Тако исто не ваља — претплатници на „Голуб" — већ друкчије. Онда би требало да се каже „цена је на „Голуб" — уместо: цена је „Голубу". И ово није добро: Претплатио се „преко" овог и овог. Зар баш „преко"? Је ли то српски? — Нашице, вашице, — „сваштице", — маните их тамо, то ни мало не звони на чисту Србадију.

„Здравље" као да хоће да се одликује чистотом језика. Донесе нам кадгод какву нову српску реч, коју нисмо никад чули. — Ал и у њему имаде много „инфинитива" и глагола на послетку и погрешака у предлогу „с". Тако стоји: „са бонбонима", а треба: бонбонима. — Реч „сасвим", написана је у „Здрављу" овако: „са свим". За што то? Је ли нуждан ту предлог? По синтакси би требало без предлога, дакле — свим, — јест, ал онда не ваља, из тога се види да је „сасвим" једна реч, једна наречица.

Прва три листа уређају тако рећи учитељски капацитети, па каква сиромашност у језику! Како тек онда пишу други учитељи? Опако и јесте свака књига, коју је до сад написао који српски учитељ, пуна мана у језику свом. То долази отуда, што се у учитељској школи српски језик не негује никако и што је у Сомбору у опће нечист српски језик. У Сомбору ћеш често да чујеш: затворит, место затворен; оженит, место ожењен; идем јести, идем пити, место: идем да једем, да пијем... не можем, место — не могу; истекем, јави, идем рад воде, место: идем по воду. — Све неки кинески изрази, а то заиста уди много учитељском приправнику, који то мора да слуша пуне три године, још ако није дошао из новосадске или карловачке гимназије, тим језиком оде и у народ и тако смо готови. С тога учитељска школа треба да је тамо, где је најчистији српски језик, а то је у Новом Саду. Који учитељ није видео Нови Сад, — какве су данас прилике, — не треба да је народни учитељ. У Сомбору су језик српски искварили Буњевци, као у Срему у неким крајевима Шокци, дочим је даље у срему најчистији српски језик. Ако ништа, бар то би било у реду, да гг. професори на учитељској школи положе испит из српског језика, а не кад дође који сандићев или живановићев ђак, да учи граматику вујићеву, а овамо је изучио Даничића, те само да долази у колизију с г. професором.

У сомборској учитељској школи све успева, само језик српски — слабо. Сад се додуше учи по Даничићу, али сандићев ђак, не може на учитељском испиту наћи никаква задовољства.

Негујмо наш језик, јер он иде упоредо са нашом народности. Језик и народност, — то су два чврста дубаj који Српством изникоше Србину његовим рођењем. И док њих негује Србин, Српство никад неће малаксати, никад пропасти, никад нестати.

Д. К.

Народна просвета.

(Свршетак.)

Катихетама се одређује стална плата од 200 ф. а управитељи ове школе су и управитељи основ. школа у месту, па ако би исти с тим оптерећен био, даје му се за основне школе помоћник, а у том случају имаће место досадањих 100 ф. 150 до 200 ф. додатка. Уз ове школе могу се по потреби подићи и стручни течајеви за земљеделску, занатлијску и индустријску струку. Да се ово може подићи, даваће се сиромашним општинама за ово припомоћи и одредиће се стипендије, да се могу за ове разне струке изучавати учитељи. Трошкови око ових школа сносе дотичне општине, а садање више девојач. школе у Панчеву, Н. Саду и Сомбору увршћују се у ове грађанске школе и упућују се ове ове општине, да најдаље још за 5 година приме ове школе на свој трошак.

Ово су главне стране, којима се овај предлог разликује од данашње уредбе за више дев. школе. Код овог се одељка повео прво разговор, е да ли је потреба, да се ми и наше општине заузимамо, за подизање мушких грађанских школа и пошто су сви тога мнења, да није потреба, јер се за то по државном устројству сама држава и политичне власти брину: то се усвоји предлог, да ми створимо уредбу за саме више девојачке или женске грађанске школе и према томе усвоји се предлог да је свака наша општина позвана, да диже овакове школе, ако има материјална средства за то, а да је дужна дизати свака, која има више од 5000 душа.

Многољудне а сиромашне наше општине могу оваку школу и са два разр. дизати, ал онда се њен V. VI. разред основ. школе има претопити у I. и II. разр. више девој. школе а учитељи тих основних разреда подпашће под управу и надзор управитеља више девој. школе и сматраће се са својим платама као помоћници ове више девој. школе. док не положе прописане испите за више девој. школе. Већина је била за то, да се за ове више девој, школе могу узети и женскиње, које положе прописани испит. Неки су пак били за то, да се женске никако даље не пуштају у ове школе негг само у колико то женски предмети захтевају, а неки су чак и за то били, да у овим школама женска може и управитељ бити и ма да нису саме женске редовни учитељи. Плата се изменула на 800 ф. годишње а друге допуне с малом изимком остају. Само је додано још, да се уз оваке женске школе могу образовати течајеви за дадиље или забавиље (Kindergaertnerinen); а што се онога тиче, да општине: панчевачка, новосадска и сомборска приме за 5 год. ове постојеће своје више девој. школе у своје издржавање решено је, да у том обзиру важи наредба, што у данашњој уредби за те општине говори.

VII. одељак казује о учитељској школи и протеже се од 121—140 чланка. И ово је важан чланак и изазвао је најживља разговора око тога, е да ће се женске од мушких у опште у приправничкој школи делити једно од друго и ако хоће, хоће ли се само зданьем или и местом. У предлогу се предлаже деоба ова само зданьем, али већина се изразила, за то, да се са свим и местом деле та два пола у том добу и у тим школама. По томе се онда и предмети школски поделили у нечем што ће саме женске и сами мушки учити. Предмети су још и попуњени алгебром, психологијом и логиком као обвезним Било је ал усамљених, предлога, да се и француски и немачки језик као необвезни предмети уврсте међу предмете приправничке. Неки су предлагали, да се ови предмети по групама деле а) на главне (педагогија са споредним јој наукама, срп. језик и математика) б) на побочне (историја, земљопис, природне науке са економијом), в) на техничке вештине (цртање, писање, музика, хармон. певање итд.) За професоре на оваким школама могу се осим за то испитаних узети и практични учитељи, који су радом својим стекли заслуга за то. У предлогу се искало, да управитељ учитељске школе буде онај што педагошке предмете предаје, а исти буде онда управитељ и свих основ. месних народ. школа, но тај је предлог изменут од комисије тако, да управитељ ове школе може бити сваки редован професор ове школе, а да уз то буде још управитељ само у вецбаоници, што уз ову школу стајала буде, а да не мора бити управитељ и свих других основ. народ. школа. Плате ових професора биле би по предлогу од 1200 ф. и 200 ф. станарине и квинквенали по 100 ф. На горњо-карловачкој препарандији пак 900 ф. и 20% станарине. Комисија се изразила за једнаке плате и са већином гласова за 1200 ф. и 200 ф. станарине. Мањина је била за 1000 ф. плате и 200 ф. станарине уз квинкенал. Осим тога комисија је по предлогу усвојила да се установи сталпа штипендија од 600 ф. за образовање професора на овој школи и већином гласова да се у место штипендија приправничких заведу по предлогу конвикти уз приправничке школе за сиромашне безплатно а за имућније по врло умерену цену.

Све друго, што овде нисам додирнуо остало је као и до сад што је на тим заводима било, са изузетком још, што ће се као спрема за ове школе завести по старијем неком предлогу, школског савета, ког комисија није у рукама имала нити је знала чре за њега, неки просеминар. Комисија је се у начелу само за њега и то већином гласова изразила а како ће исти бити склопљен и удешен о том није разговор вођен.

VIII. одељак о управи и надзору у опште изостаје по предлогу комисије са свим из ове уредбе јер се то установило у лањским саборским закључцима, где се о врховним, епархијским и сресним школским управама говори, а у колико је овим предлогом пружена прилика комисији, изјавила је она жељу, да се, пошто ти закључци још нису постали закон, онај део, што говори о сресној и епархијској управи попуни тим, да се сресним надзорницима остави само административан део управе, а унутарњи део надзора, да се повери епархијским стручним известиоцима.

IX. Остаје нам још да кажемо у колико је изменуте на месној школској управи и надзору према оном досадањем. Предлог је у том погледу врло мало одступио, од данашње уредбе, тако да се скоро не да обележити разлика, можда у томе само што се у предлогу овом предлаже казан од 5—25 ф. за оне, који се не буду хтели примити чланства школ. одбора, кад их виша власт наименовала буде и што се за управитеља школског изближе дужности његове опредељује. Но комисија је одбила предлог о казни за чланство ово, а предложила је, да председник скупштине црквене буде уједно председник и месног школ. одбора, а управитељи школски, да се постављају од учитеља, где год их је више, само се ту у мњењу разишла комисија, што су неки хтели, да управитељ — учитељ има и свој разред, а неки су били за то да нема разреда дотични; а осим тога предложила је комисија, да се за одбор школски саставе од виших власти дисциплинарна средства или упутства за његов делокруг.

Ово је у главноме рад те прве наше просветне анкетне комисије. Комисија је овај свој посао озбиљно и с вољом радила, као што то и приличи овако важиом делу и разишла се утехом; да ће овај њен рад наћи достојна одзива у доидућем нашем црквено-народњем сабору. —н,

Вести из народа.

— Из **Госпођинаца**, јављају нам, да је тамошњи субституисани бележник Крауз различите новце, међу којима и државне пристојбе (Perzentual Gebühr) покупио, није дао, куд треба. На пријаву, г. солгабиров Рајић вели, да је то већином приватан новац. Даклем општинском званичнику, по мнењу Рајића, слободно је приватан новац покупити и неиздати? Али да Крауз је Чивутин, па има разлога, а да је православни, већ би му се параграфом одзвонило.

Са подписом: М. Ј. Ш. добили смо из Руме одговор „паклади Стармалог“ на поруку у броју 19-ом на пријатеље у Руми управљену. Ми држимо да би подобне одговоре ваљало најпре ономе листу слати, коме се одговара. У ономе облику, у ком је одговор послао, неможемо га уврстити у наш лист. Ко има посла са „уредништвом Стармалога“, томе стоји други пут отворен, него опај преко „Заставе“. Ми се дакле ограничавамо само на то, да саобштимо, да се дотични правда, да се његове примедбе нису тицале „власништва „Стармалог“, ни особе или интереса обштепоштованог и љубљеног лирика г. дра Ј. Јовановића-Змаја. Остало просто је дотичном са накладом и уредништвом расправљати другим путем.

Нови Сад 22. јула. Дознајемо, да је од надлежног места овдашњој политичкој власти стигла дозвола за држање омладинске скупштине. Ово претходно јављамо, а док се подробније известимо, саопштићемо читаву ствар.

— При закључку листа стиже нам жалосна вест, да је старобечејски прота, Милан Костић, данас умрео. То је велик губитак по нас, јер покојник је био један од најврснијих и стручно најобразованијих свештеника наших. Надамо се, да ћемо скорим моћи што више о покојнику рећи. Буди му вечити спомен међу нами.

НОВИЈЕ.

— Српски посланик Мариновић и румунски Катарцију предали су 18. јула енглеској краљици у Озборну своје веровнице.

— Бечке „Нем. нов.“ дознају, да је Одо беј из Туза одбору лиге у Скадар ово јавио: „При црногорском нападају на Матагош 16. јула било је њих 2000 ратника. Хоти и Груди били су први у бој, били су се четир сахата, док им нисам помоћ послао. Капетан Манајиб, Колас ага и Унђел бег упусте се око по дне у бој и после два сахата боја потисну непријатеља, који је своје рањенике собом понео, на Кошице. У бој на ханџар наши су посекли и уграбили осам глава. Не зна се, колики је губитак у непријатеља; наш је знатан“. Хаци Осман бег јавља из табора криварског: „Са ратницима из Дулциња и Дибре разрушио сам 16. о. м. опкопе црногорске код Мрковића и Добре Воде. Непријатељ је изгубио осам мртвих, нама тројица погинула и десеторица се обранила. До Заљева не могох продрети, јер је у војводе Ђуровића јача сила

— „П. Л.“ телеграфишу из Атине, да ђен. Суцо стиже 27. јула у Кархеницу, да узме команду над војском, што је у тамошњем табору скупљена и што је намењена, да Епир окупира. Арбанашка лига послала више изасланика у северну Грчку, да тамошње Арбанасе побуне.

— „Н. сл. Пр.“ дознаје, да ће се румунско министарство по свој прилици овако реконструјисати: Браћано председништво и финансије, Боереско спољашње послове, Терјаку унутрашње, Сланичеано војну, пуковник Дабија јавне грађевине, Гијани правосуђе, Конта просвету и наставу.

ТЕЛЕГРАМ „ЗАСТАВИ“.

Инђија, 22. јула. У след гадних сплетака неколицине Немаца и за то, што је њихов љубимац, општински благајник, Гаси, проневеривши општински новац, утекао, јуче поджупан суспендова, због туђих грехова, честита начеоника, Србина Бабића. Због тога негодовање

Разне белешке.

(Киша.) Ономад, у понедељак, имадосмо у нашој вароши и свој далекој околини лепу кишу с грмљавином, која је иза пређашњих правих илијнских врућина добро дошла виноградима и још не зрелим усевима, а за здравље људско не исказана је. Падала је, с кратким прекиданьем, све до мркле ноћи. Јуче је зора осванула под наоблаченим небом, али облаци беху разбијени. Пред по дне се опет разредише и пустише плах дажд.

(Г. Ђорђе Крстић,) питомац на живописној академији у Минхену, који је лане одликован бронзаном медаљом за своје радове, добио је ове године као што „Срп. нов.“ дознају, сребрну медаљу за композиције, које беху изложене на овогодишњој академијској изложби. Крстић спада међу најотличније ђака минхенске живописне академије, која је на гласу као прва школа у Јевропи, а његовом напретку радује се не само његови професор, него и сви они који изближе познају таленат младога вештака, веле „Срп. нов.,“ а ми додајемо да се највише као Срби радујемо напретку сународника нам вештака. Напредовао, да бог да, и даље на дику и понос свом роду!

ИСПРАВАК.

У прошлом броју изосталоје испод чланка „Пред вратима омладинске скупштине“ шифра „М. К.“ — што се овим исправља.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

ДЕЛА СТЕВАНА М. ЉУБИШЕ.

Ево се већ навршује друга година од како је умро омиљени народни приповедач СТЕВАН МИТРОВ ЉУБИША

Његове се приповетке рзносе и хвале као ремек српског стила и језика. Сваки се то диви неумрлом приповедачу и назива га Његушем српске прозе и оцем народне приповетке.

Па за чудо! Док се дела и заостали рукописи других мање чувених писаца прештампавају и док се разне празнине у нашој књижевности „сановницима“ и „куварима“ попуњавају, ми још неугледасмо скупљена дела онога писца народног, за кога Лаза Костић рече: да, ако ико, то је Љубиша могао испустити душу у вери, да ће је народ у његовој књизи прихватити, те ће живети ньоме у народу докле је траје.

За то, па и да би с једне стране указао заслужену пошту успомени милога ми покојника, а с друге опет одазвао се жељи многобројних пријатеља и поштовалаца његових, ја сам се ево решио да издам дела СТЕВАНА М. ЉУБИШЕ.

Ова ће се дела штампати ћирилицом и то на најлепшој хартији и у формату Претнеровог издања Љубишиних „Приповјести“, а чист приход употребиће се па подизање споменика славноме писцу „Скочићевојке“ и „Вука Дојчевића.“

Љубишина ће дела изићи у две књиге у којима ће бити све што је Љубиша написао, сем неких недовршених историјских чланака. Дела ћу штампати по овом распореду:

I. **Приповјести црногорске и и приморске,**
II. **Причања Вука Дојчевића** и
III. **Омањи чланци и преводи.**

Уз то ће бити у првој књизи лик и животопис писчев, а у другој мали речник, у ком ће бити истумачене све необичније и непознатије речи.

Ја дакле позивам све пријатеље српске књиге и поштоваоце покојникове, да се својски заузму око скупљања претплате на Љубишина дела, а надам се, да ће омладина наша и у овој прилици засведочити колико цени рад наших најзаслужнијих народних писаца.

Нарочито се обраћам далматинским Србима и врлим Бокељима, који ето ваља и делом да покажу, колико уважавају успомену свога љубимца.

Цена је једној књизи 1 ф. 50 н. а обадвема 3 ф.

Ко хоће може одма послати претплату, ал је довољно да наручи књиге саобраћајном картом, па ће му се у своје време послати платом у наточ per Nahnahme.

Читаоци у Босни и Херцеговини, Србији и Црној Гори ваља одма да пошљу новац за књиге, пошто се у ове крајеве не могу шиљати (per Nahnahme).

Скупљачима дајем сваки 10. примерака на дар. Имена скупљачи и претплатника штампаћу на крају књиге. Књиге ће ући у штампу чим се довољан број претплатника јави, о чему ћу читаоце на време известити.

Претплата се може шиљати за једну а и за обе књиге.

Скупљаче и предбројнике молим да се непосредно на мене обраћају, а претплатници нека пошљу претплату ил на мене ил на српске књижаре: браће Јовановића у Панчеву, браће Поповића у Новом Саду, Велимира Валожића у Београду, Андрије Пурића у Београду, Јефте Миљића у Котору, Миливоја Каракашевића у Сомбору, Луке Јоцића у Новоме Саду и Јована Павловића на Цетињу.

У Бечу, јула 1880.

Тодор Стефановић Виловски.
уредник „Српске Зоре.“
Wien VII. Burggasse 24.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

У Ст. Бечеју упражњено је једно учитељско место, на које се стечај расписује. — Годишња плата учитељева је 500 фор., 52 фор. 50 нов. у име огрева, 40 фор. у име школске послуге, 12 фор. 60 нов. у име школских ситница и 200 фр. у име стана, или по околностиа стан у натури.

Осим школских дужности, дужан је учитељ у цркви појати и децу црквоном појању обучавати.

Потражиоци овог места нека изволе своју молбу са поткрепљеним сведоџбама о учитељској способности председнику школског одбора **до 20 августа по старом календару** — поднети.

Из седнице шк. одбора држане у Ст. Бечеју 8. јула 1880 године.

СТЕВАН ЗАВИШИЋ,
председник школског одбора.
ГАВРА КОВАЧЕВИЋ,
перовођа. 2—3

1000 форинти награде

обвезујем се јавно ономе исплатити, који нову сензациону загонетку

Clipper Puzzle

добро одгонета. Цена од картона 65 нов.

Tasminda. Средство против главобоље. Кад се слепо око накваси, главобоља престане одма. За успех се јамчи. Цена ориг. флашице 98 нов.

L' ami de la maison, или **универзални кућни пријатељ**, састоји се из справе за оштрење, за сечење стакла, ножа за сардине, чекића, кљеште и т. д. Цена 1 фор. 20 н.

Medium à la Hansen, или тајна науке. Цена једног ориг. картона 55 н.

Електрицитет, и деловање истог код људски болести, за докторе, лечионице, школе и приватне. Једна електрична батерија, подпуно напуњена, елегантно израђена кошта само ф. 5.50. Добија се код:

Anton Rix, Wien, II. Praterstrasse 16.

за готово или по пошт. поузећу. За оно што није по вољи новци се враћају. 5—6

НА ЗНАЊЕ!

Подписана задруга има пиварских и разних асталских чаша, даље мањих и већих огледала по врло јефтиној цени на продају!

Српска задруга
за међусобно помагање и штедњу
у Новом Саду.

Бергера медиц.

САПУН ОД КАТРАНА

препоручен од медиц. стручњака употребљава се у **Аустро-Угарској, Француској, Немачкој, Холандији, Швајцарској, Влашкој** etz. већ од 10 година са сјајним успехом против

сваковрсне кожне оспе

као и нечистоће на лицу

особито против краста, кронични и перутави лишаја, току масти, перути у бради и глави, пега, т з бакарни носова, пришта од пазеба, знојавни ногу и против свију дечији спољни главобоља. Осим тога препоручује се свакоме као кожу чистеће средство.

Цене по комаду заједно са упутством за употребу 35 нов.

Бергеров сапун од катрана садржава 40% концент. катрана од дрва, врло је пажљиво начињен и разликује се знатно од свију у трговини налазећих се сапуна од катрана.

За избећи сваку превару

треба у апотеци изрично искати бергеров сапун од катрана

и пазити на зелен обмотак и овде наштампану заштитну марку.

Једини заступник за ту- и иноземство

Апотекар G. Hell у Тропави.

Главно стовариште за Н. Сад: код гг. Грозингера и Пловшића апат., у Панчеву Граф, у Земуну Ц. Тресчик. 3—12

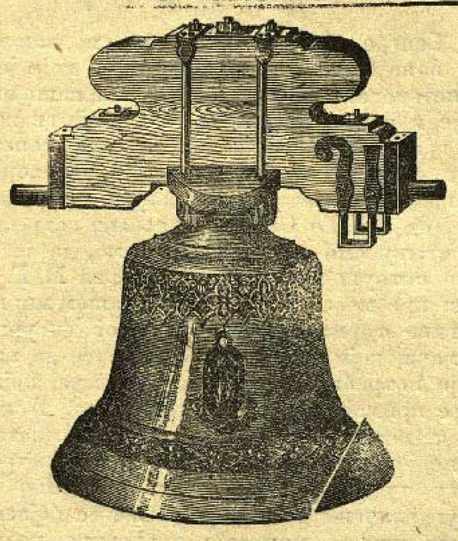

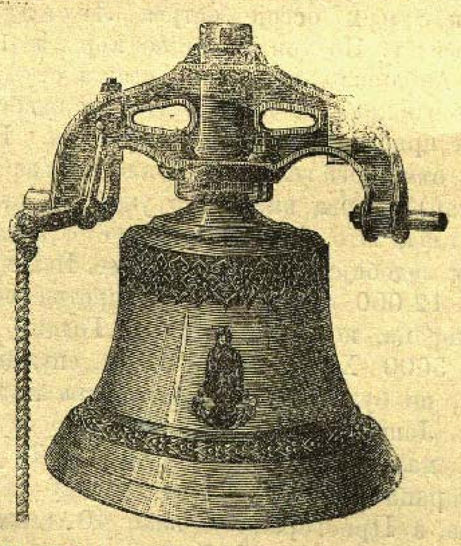

ЗВОНА

по новој и старој системи са гвозденим и дрвеним крунама, харм опично удешена од најфинијег метала, са најчистијом израдом, израђује л ивница Ђорђа Бота синова, са гарантијом од 5 до 10 година.

ЂОРЂА БОТА СИНОВИ
звоноливци у Вршцу.

54—

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић.

Српска народна задружна штампарија.